

RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINDA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ KONUSU ÜZERİNE BİR İNCELEME*

A REVIEW ON GENDER EQUALITY IN CHILDREN'S PICTURE BOOKS

Rukiye Derdiyok**

Öz

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeklerin eşit sorumluluk, hak ve fırsatlara sahip olmalarını ifade etmektedir. Bu makalenin amacı cinsiyet eşitliği konusunun resimli çocuk kitaplarında nasıl ele alındığını incelemektir. Kategori olarak okul öncesi resimli çocuk kitapları seçilmiştir. Bunun sebebi 3-6 yaş aralığındaki çocukların kendilerini ve sosyal çevrelerini tanıyabilmeleri ve davranış kalıplarının oluşmaya başlamasıdır. Yapılan literatür taraması sonucunda konu ile bağlantılı 10 adet kitap incelenmiştir. Kitaplar tasarım ilkeler, iç yapı ve dış yapı özellikleri açısından irdelenmiştir. Kitapların stereotip düşünce içermeyen ve toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen kitaplar olmasına özen gösterilmiştir. İnceleme sonucunda örnek kitapların teknik özelliklerinin çoğunlukla uygun olduğu gözlenmiştir. Kitaplara içerik açısından bakıldığında toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemsendiği, kız ile erkek çocuklar için eşitlikçi yaklaşımların olduğu gözlenmiştir. İnceleme sonucunda yerli yapımların azlığı dikkat çekmiştir. Yerli yayınlar artırılabilir ve tasarım açısından daha nitelikli ve özgün örnekler oluşturulabilir. Bu bağlamda uzmanların işbirliği büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet Eşitliği, Okul Öncesi Resimli Kitaplar, Grafik Tasarım, İllüstrasyon.

Abstract

Gender equality denotes the equal distribution of responsibilities, rights, and opportunities between women and men. The article aims to examine how gender equality is addressed in illustrated children's books, specifically targeting preschool-aged readers due to their developmental stage for self-awareness and social recognition. Through a literature review, ten relevant books were analyzed for their design principles, internal and external structural features. Emphasis was placed on selecting books devoid of stereotypical thinking and supportive of gender equality. The analysis revealed that the technical specifications of the sample books were generally appropriate, with evident egalitarian approaches for both girls and boys. The scarcity of domestic productions was notable in the review. Indigenous publications could be increased, and more qualitatively and uniquely designed examples could be generated in terms of design. In this context, collaborative efforts among experts hold significant importance.

Keywords: Gender Equality, Preschool Picture Books, Graphic Design, Illustration.

Araştırma Makalesi // Başvuru tarihi: 01.04.2024 - Kabul tarihi: 05.06.2024

* Bu makale çalışılmakta olan "Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Ele Alınmasına Yönelik Bir Çocuk Kitabı Tasarımı" başlıklı sanatta yeterlik tezinden hareketle yazılmıştır.

** Arş. Gör., Balıkesir Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Sanatlar Bölümü, rukiye_derdiyok@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3600-7071>, Balıkesir/Türkiye.

1. Giriş

Kitaplar, çocukların kendilerine benzer karakterleri görmeleri ve onlara benzer duygu ve deneyimler yaşamaları için birer ayna görevi görür. Aynı zamanda kitaplar, çocukların yakın çevrelerinin ötesine bakarak diğer topluluklarda veya dünyanın başka yerlerindeki karakter ve olayları görerek dünyayı deneyimledikleri pencereler görevi görür (Rudman ve Pearce, 1988). Çocuklar dünyaya geldikleri andan itibaren çevreleri ile etkileşim halindedirler. Öğrenme ve keşfetme sürecinde çocuğa sunulacak zengin uyarılar, çocuğun gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu uyarıların başında resimli çocuk kitapları gelmektedir (Yıldız, Yazıcı ve Durmuşoğlu, 2016:43). Okul öncesi dönem, çocukların her şeyi sorgulayıp öğrendikleri ve bazı temel kavramları oluşturdukları dönemdir. Bu dönemde çocuklar kurulan ilişkiler sayesinde özgüven ve saygıyı öğrenirler.

Çocuk kitapları düşünüldüğünde, akla hem çocukların hem de yetişkinlerin okumaktan keyif aldığı, anlatı ve resimler içeren bir metin gelir (Jalongo, 2004:12). Genellikle basit bir tür olarak algılanmasına rağmen, çocuk kitapları kültürel iklimi yansıtan anlamlı mecralar ve yeni tutumları şekillendiren güçlü araçlar olabilir. Tarihsel olarak, çocuk edebiyatı çeşitlilik konusunda eğitim için bir yol olarak kullanılmıştır. Çocuk kitapları, kadınlar ve kültürel azınlıklar için eşitliği teşvik eden hareketlerde etkili olmuştur (Brenna, 2008:100-102). Çocuk kitapları bu bağlamda, toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyet eşitliği konularını öğretmek için bir araç olarak kullanılabilir.

Bu makalenin amacı; okul öncesi resimli çocuk kitaplarında cinsiyet eşitliği konusunun nasıl ele alındığını incelemek, örnek kitapların içeriklerini, tasarımlarını, iç yapı ve dış yapı özelliklerini karşılaştırıp nitelikli yayınların artması için önerilerde bulunmaktır.

2. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Cinsiyet Eşitliği

Toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve erkeklerin özel ve kamusal alanda sergiledikleri davranışlardır. Bunlar, bireylere cinsiyet kategorisine (erkek veya kadın) atanmaları temelinde uygulanan sosyokültürel beklentilerdir.

Toplumsal cinsiyet rolleri biyolojik roller değil, sosyal ve psikolojik yapılarıdır. Cinsiyet rollerine yönelik tutumlar, toplumdaki rollerde kadın ve erkeğin dağılımını belirler ve sonuç

olarak bireyin kariyer seçimlerini, çalışan, eş veya ebeveyn olarak rollerinin doğasını ve yaşamın diğer birçok yönünü etkiler. Toplumsal cinsiyet rollerinin özellikleri incelendiğinde biyolojik bir gerekliliğe dayanmadığı, toplumsal olarak belirlendiği, güç ve iktidar ilişkileri ile şekillendiği, topluma ve zamana göre değiştiği ve sosyalleşme sürecinde öğrenildiği söylenebilir (Acar Erdol, 2017:15).

Toplumsal cinsiyet rolleri ideolojisi üç türe ayrılabilir: geleneksel, geçiş dönemi ve eşitlikçi. Bunlardan ilki, kadın ve erkeklerin rollerinde beklenen farklılıkları yansıtmaktadır. Erkekler geçimden sorumlu olmalıdır, bu nedenle iş ile ilgili rollere atanma olasılıkları daha yüksektir; kadınlar ise aileden sorumlu olmalıdır, bu nedenle ev içi rollere atanma olasılıkları daha yüksektir. Eşitlikçi algılar, rollerin cinsiyete göre ayrılmaması gerektiğini savunur. Erkekler ve kadınlar evde olduğu kadar işte de eşit rollere sahip olabilirler. Geçiş dönemi algıları, geleneksel rol ayrımı ile eşitlikçi tutumların ortasında yer alır.

Parenthood, (2016)'a göre Toplumsal cinsiyet stereotipleri dört ana kategoriye ayrılır:

Fiziksel görünüm: Bir bireyin fiziği, özellikleri, ten rengi, saç rengi ve kıyafeti gibi görünüme ilişkin beklentiler ve idealler. Bu beklentiler ve idealler topluma göre değişebilir. Buna göre erkeklerin uzun boylu ve kaslı olmaları beklenirken, kadınların da bakımlı ve zayıf olmaları beklenmektedir.

Kişilik özellikleri: Bir kişinin davranışlarına ilişkin beklentiler ve idealler. Buna göre erkeklerin kararlı ve güçlü olmaları beklenirken kadınların sakin ve uyumlu olmaları beklenmektedir.

Meslekler: Bir bireyin ne tür bir işe sahip olması veya sahip olmayı arzulaması gerektiğine ilişkin beklentiler. Buna göre erkeklerin doktor veya mühendis olmaları beklenirken, kadınların hemşire veya öğretmen olmaları beklenmektedir.

Ev içi davranışlar: Bireyin ev ortamında üstleneceği sorumluluklara ilişkin beklentiler. Erkeklerin çalışıp evin geçimini sağlamaları beklenirken, kadınların ev işlerini üstlenip çocuklara bakmaları beklenmektedir.

Toplumsal cinsiyet stereotipleri cinsiyet rollerini sürdürür ve sosyalleşmenin önemli bir parçasıdır. Toplumsal Cinsiyet sosyal ve psikolojik iken, cinsiyet anatomiktir. Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rolleri, toplumdaki herkese uygulanabilecek kategoriler değildir. Bu, insanların belirlenmiş toplumsal cinsiyet rollerine düzgün şekilde uymayanların bir şekilde kusurlu olabileceğine ve ayrımcılık veya kötü muamele gibi sorunlara yol açabileceğine inanmalarına yol açabilir. Bunun yerine, cinsiyet var olan çok çeşitli davranışlar ve kişisel kimlikler olarak düşünülmelidir (Nash, 2015).

Toplumsal cinsiyet eşitliği, tüm cinsiyetlerden insanların eşit haklara, sorumluluklara ve fırsatlara sahip olmasıdır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği herkesi etkilemektedir: Kadınlar, erkekler, trans ve cinsiyet çeşitliliğine sahip kişiler, çocuklar ve aileleri. Kısacası her yaştan ve her kökenden insanı etkiler. Okullarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin öğretilmesi, adil ve kapsayıcı bir toplumun teşvik edilmesi açısından çok önemlidir. Saygıyı teşvik ederek, stereotiplere (kalıpyargılara) meydan okuyarak, kapsayıcı topluluklar oluşturarak ve ayrımcılığı önleyerek okullar, eşitliğe değer veren bir neslin şekillenmesinde hayati bir rol oynar.

Erkeklerle kadınlar arasındaki eşitsizliği sürdüren politikalar, programlar ve faaliyetler, sonunda erkeklerle kadınlar arasındaki eşitsiz ilişkileri güçlendirmektedir. Eşitsizliği sona erdirmek, kadınları geride tutan normların değiştirilmesini gerektirir. Kapsamlı toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için toplumların şiddetle mücadeleye yönelik faaliyetlere ve şiddet ile mücadele eden kurumlara ihtiyacı vardır. Cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi, yoksulluğun azaltılmasından kız ve erkek çocukların sağlık, eğitim, korunma ve refahının desteklenmesine kadar sağlıklı bir toplumun tüm alanları için kritik öneme sahiptir.

Çocuklar erken yaşta toplumsal cinsiyet rollerinin adaletsiz dağılımı ve cinsiyet eşitsizliği ile evde, okulda, sosyal çevre ve medyada karşılaşır. Kadın ve erkekler kitle iletişim araçlarında toplumsal cinsiyet rollerine göre resmedilmektedir. Bundan dolayı medya, toplumsal cinsiyet rollerinin şekillendirilmesinde ve topluma tanıtılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Medya denildiğinde akla ilk gelen kitle iletişim araçlarıdır. Medya televizyon, radyo, gazete, dergi, kitap ve internet gibi birçok yolla topluma hitap etmektedir. Medya çocuklara sosyalleşme sürecinde sürekli olarak kendi kimliklerini destekleyen rol modeller göstermektedir.

Bu rol modelleri gören çocukların ailelerinden ve diğer sosyalleşme araçlarından öğrendiklerinin geçerliliğine inanma olasılıkları artar. Bu bağlamda, önceden var olan inanç ve değerlerini kişiliklerinin bir parçası haline getirirler. Çocuklar izledikleri karakterlerin eylemlerini hatırlar ve onları gelecekteki uygulamaları için rol model olarak kabul ederler (Sabuncuoğlu, 2006:119). Medya organlarından biri olan kitapların bu bağlamda cinsiyet eşitliği konusunda yapıcı ve olumlu örnekler oluşturması çok önemlidir.

3. Resimli Çocuk Kitapları

Çocuk kitaplarının; başlangıç kitapları, resimli kitaplar, geleneksel edebiyat, modern fantezi, şiir, çağdaş gerçekçi kurgu, tarihsel kurgu, kurgusal olmayan kitaplar ve biyografi gibi çeşitleri vardır. Resimli kitaplar, henüz okuyamayan veya okumaya yeni başlayan çocuklar için az kelime ve çok resimden oluşan kitaplardır. Resimli kitaplar çocukların gelişiminin önemli bir parçasıdır ve tasarım dünyasında kelimeler odak noktası olmasa da illüstrasyonların desteğiyle her ikisi bir araya gelerek bir hikâye anlatır. Grafik tasarım ilkeleri kullanılarak hikâye anlatımı, özellikle genç izleyicilere hitap eden illüstratif tasarımlarla birlikte kullanılabilir (Foster, 2022:3). Resimli kitaplarda yaygın olarak kullanılan temalar; aile hikâyeleri, sık yaşanan deneyimler, farklılıklara saygı, yetişkinler, doğa, hayvanlar, peri masalları, mizah, fantezi, sosyal konular ve çevre, hatta savaş ve kötü olaylar hakkında hikâyelerdir. Bir resimli kitap; etnik, ırksal, kültürel, ekonomik ve engellilik hikâyeleri sunabilir (Kiefer ve Tyson, 2010:9-15).

Literatür incelendiğinde çocuk kitaplarında bulunan iç yapısal özelliklerin; konu, tema, kahramanlık unsurları, dil ve anlatım unsurlarından oluştuğu görülmektedir. Bir kitabın dış yapısal özellikleri ise; kâğıt boyutu, türü, kullanılan harfler, yazım ve noktalama işaretleri, sayfa düzeni (mizanpaj), görseller, kapak, cilt ve künye bilgilerinden oluşur (Erol, vd., 2021:119). Çocuk edebiyatı, çocukları okumaya ve yaratıcı düşünmeye sevk edecek nitelikte olmalıdır. Bu nedenle çocuk kitaplarının fiziki, içerik ve illüstrasyon özelliklerine dikkat edilmelidir. Çocuklar için hazırlanan edebî eserler, onların bilişsel, duygusal, sosyal ve dilsel gelişim özelliklerine, ihtiyaç ve beklentilerine göre hazırlanmalıdır.

Nitelikli bir resimli kitap için temel gereklilik çocuklara görelilik ilkesine uygun bir şekilde üretilmiş olmasıdır. Bir çocuk kitabı illüstratörünün iyi bir hayal gücü olmalıdır. İllüstratörler

çocukların bilişsel ve duygusal gelişimi hakkında da bilgiye sahibi olmalıdır. Okul öncesi çocuklar hikâyeyi resimlerden takip eder, bu nedenle resimler ve metin uyuşmazsa hikâyeyi anlamaları zor olacaktır (Çılgın, 2007:90).

Okul öncesi resimli çocuk kitaplarında bulunması gereken bazı teknik özellikler vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Büyüklik (boyutlar): Okul öncesi dönem çocukları için hazırlanan kitaplarda farklı boyut ve biçimlerde kitaplar kullanılabilir. 16x23 cm boyutları ideal olarak kabul görmekte iki kucak genişliği olarak tanımlanabilmektedir (Turla, 2015). Ayrıca kitapların çocuğun kendi başına kaldırıp, sayfalarını çevirebileceği niteliğe sahip olması gerekmektedir.

Kâğıt cinsi: Kalitesiz kâğıdın kullanılması arka sayfadaki yazıların görünmesine ve mürekkebin dağılmasına, kitap sayfalarının çabuk yırtılmasına sebep olabilir. Bu yüzden kullanılan kâğıdın birinci hamur kalitesinde olması esastır.

Harfler: Okul öncesi dönem çocukları için tasarlanan kitaplarda 24 ila 36 puntoluk harfler tercih edilmelidir. Ayrıca tercih edilen harflerin çocuğun gözünü yormayacak karakterde ve büyüklükte olmasına ve tırnaklı karakterlerin kullanımından kaçınılmasına, harf ve satır aralıklarının birbirine yakın olmamasına dikkat edilmesi gerekmektedir (Yılmaz, 2016).

Resimler: Çocuk kitaplarında resimlerin üç ana görevi vardır ve bunlar; metni açıklama, tamamlama ve süslemedir (Yılmaz, 2016). Resimlerde eğlendirme, güldürü, sevimli, hayal gücünü destekleyen ve merak uyandıran çizimler kullanılmalıdır. Ancak hazırlanan resimler gerçeğiyle tam olarak örtüşmemeli, daha esnek hazırlanmalıdır (Karatay, 2011). Resim ve metin bir bütün algısı oluşturabilmeli ve konumlama amacına uygun olarak yapılmalıdır (Oğuzkan, 2013). Henüz okuma yazma bilmeyen çocuğun anlama eylemini tam olarak gerçekleştirebilmesi için gördüğü resim ile dinlediğini zihninde eşleştirebilmelidir (Akt. Erol, vd., 2021:119-120).

Çocuk kitaplarının dış yapı özellikleri, boyut, kâğıdın kalitesi, sayfa düzeni, yazı fontu ve büyüklüğü, ciltleme yöntemi, kapak tasarımı ve resimleme gibi unsurları içerir. Bu kitaplarda kullanılan kâğıt kaliteli olmalı ve parlama yapmamalıdır. Sayfa düzeninde, yazı ve resimlerin dengeli bir şekilde yer alması önemlidir. Ciltleme sağlam olmalıdır. Kapak, dayanıklı malzemeden yapılmış olmalı ve çocuğun ilgisini çeken bir resme sahip olmalıdır. Ayrıca, kapak resimleri içerideki metinle uyumlu olmalı ve çerçeve resimlerden kaçınılmalıdır (Ural, 2013:51-53).

Temple ve diğerlerine göre (1998) nitelikli bir resimli çocuk kitabında resimlemeler;

· Hikâyenin anlatımı çocuğun anlayabileceği düzeydedir ve hedef kitlenin ilgisini çeker.

· Çocuğu bir sonraki sayfayı keşfetmeye teşvik ederken aynı zamanda mevcut sayfadaki resimlere odaklanmasını sağlar ve detaylarına dikkat etmesini sağlar.

· Renk, ışık, gölge ve kompozisyon gibi unsurları kullanarak sembolik bir iletişim kurar.

Resimli çocuk kitaplarının grafik tasarımı, kitabın görsel düzenini oluşturan unsurları içerir. Bu unsurlar arasında grafik tasarım öğeleri olan harfler, kelimeler, cümleler, paragraflar, resimler, fotoğraflar, renkler, dokular ve kâğıt gibi görsel ve dokunsal öğeler bulunur.

Çocuk kitaplarında konu çocuğun ilgisini çekecek ve yaşına uygun olmalıdır. Hikâyenin kurgusu genel olarak giriş, gelişme ve sonuç aşamalarını içermelidir. Karakterler, gerçekçi ve erişilebilir olmalıdır. Anlatım tarzı, çocuğun bilişsel ve dil gelişimine uygun olmalı ve karmaşık yapılar yerine basit ve anlaşılır bir dil kullanılmalıdır. Öykülerin uzunluğu, hedeflenen yaş grubunun dikkat süresine göre ayarlanmalıdır, bu da öykünün çocuğun dikkatini koruyacak şekilde uygun bir uzunlukta olması gerektiği anlamına gelir (Demircan, 2006:14).

4. Okul Öncesi Resimli Örnek Kitapların İncelenmesi

Araştırma kapsamında öncelikle okul öncesi resimli kitaplardan farklılık ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularını içeren ve benzer konulu kitapların da bulunduğu toplam 50 adet kitap incelenmiştir. Bu kitaplar alfabetik olarak şöyle sıralanabilir:

1. A Boy Like You – Frank Murphy, Kayla Harren, 2019
2. Belki – Kobe Yamada, Gabriella Barouch, 2021
3. Büyüyünce – Patrick George, 2016
4. Cesur Şövalye Sör Yeşil Benek - Anna Kemp, Sara Ogilvie, 2020 (3.b)
5. Dolu Botlar Bir Cesaret ve Kendi Olabilme Hikâyesi – Leila Brient, 2021
6. Ejderha ve Leziz Şövalye – Elli Woollard, Benji Davies, 2016
7. Farklı ama Aynı - Feridun Oral, 2022
8. Farklılık Gerçek Güzellik! – Heather Avis, Sarah Mensinga, 2022
9. Frockodile – Jeanne Willis, Stephanie Laberis, 2018
10. Gergedanlar Krep Yemez - Anna Kemp, Sara Ogilvie, 2021 (9.b)
11. Hiç Normal Değil! - Mar Pavon, Laure du Fay, 2015
12. I Love You Just The Way You Are – Tammi Salzano, Ada Grey, 2014

13. Introducing Teddy – Jessica Walton, Dougal MacPherson, 2016
14. It Feels Good to be Yourself – Theresa Thohorn, Noah Grigni, 2019
15. İşte Benim Annem – Ezgi Berk, İpek Konak, 2018
16. İşte Benim Babam – Ezgi Berk, İpek Konak, 2020
17. İşte Benim Bir Günüm – Matt Lamothe, 2020
18. Jamie is Jamie: A Book About Being Yourself and Playing Your Way – Afaneh Moradian, Maria Bogade, 2018
19. Julian is a Mermaid – Jessica Love, 2018
20. Kaşal - Kyo Maclear, Isabelle Arsenault, 2022 (7.b)
21. Kendi Gibi Olmayı Öğrenen Noona ve Sihirli Silgi – Orit Gidali, Aya Gordon-Noy, 2021
22. Kendin Gibi - Gökçe İrtten, 2023
23. Kızlar da Yapar/ Erkekler de Yapar - Sophie Gourion, Isabelle Maroger, 2019
24. Köpekler Bale Yapmaz - Anna Kemp, Sara Ogilvie, 2022
25. Lol-a Levine is not Mean! – Monica Brown, Angela Dominguez, 2016
26. Made by Raffi – Craig Pomranz, Margaret Chamberlain, 2014
27. Marisol Mcdonald Doesn't Match – Monica Brown, Sara Palacios, 2011
28. Marry Wears What She Wants – Keith Negley, 2019
29. Mavi Kurtlar Kenti – Marco Viale, 2017
30. Mavi Tilki - Karolina Benz, 2023 (4.b.)
31. Morris Micklewhite ve Turuncu Elbise – Christine Baldacchino, Isabelle Malenfant, 2018
32. Muhteşem Prensesler: "İstemiyorum" diyen Prenses – Silvia Roncaglia, Elena Jemporin, 2021
33. Muhteşem Prensesler: Atletik Prenses – Silvia Roncaglia, Sara Not, 2021
34. Neither – Airlie Anderson, 2018
35. Not All Princesses Dress in Pink – Jane Yolen, Heidi E.Y.Stemple, 'Anne-Sophie Lanquetin, 2010
36. Pink is For Boys – Robb Pearlman, Eda Kaban, 2018
37. Prenses ve Ayakkabı - Caryl Hart, Sarah Warburton, 2019
38. Prensesler Uslu Durmaz - Anna Kemp, Sara Ogilvie, 2017
39. Red (A Crayon's Story) – Michael Hall, 2015
40. Regenbogenfisch, komm hilf! Marcus Pfister, 2001

41. Sara'ya Fındık Yok - Sylvie Louis, 2016
42. Sesame Street We're Different We're the Same – Bobbi Kates, Joe Mathieu, 1992
43. Seslerin Perisi Işık – Yota K. Alexandrou, Effie Lada, 2020
44. Siz Hiç Bir Kitaba Sarıldınız Mı? - Gökçe İrten, 2020
45. The Boy Who Grew Flowers – Jen Wojtowicz, Steve Adams, 2012
46. The Boys – Lauren Ace, Jenny Lovlie, 2019
47. The Girls – Lauren Ace, Jenny Lovlie, 2019
48. The Pirate Mums – Jodie Lancet-Grant, Lydia Corry, 2021
49. Vanessa'nın Yanındayım – Kerascoet, 2021
50. Who's Afraid Of The Quite Nice Wolf – Kitty Black, Laura Wood, 2019

Listedeki kitaplar konu ve içerikleri açısından incelendikten sonra, toplumsal cinsiyet eşitliğini, cinsiyet rollerini ve farklı olmanın kötü bir şey olmadığını en iyi anlatan 10 adet kitap seçilmiştir. Örnek kitapların iç yapı ve dış yapı özellikleri incelenmiş; görsel ve metinlerin kullanımı tasarım ilkeleri kapsamında incelenerek bu özelliklerin okul öncesi resimli hikâye kitaplarına uygunlukları irdelenmiştir.

İncelenen ilk kitap; "Kızlar da Yapar! Erkekler de Yapar!" kitabıdır (Görsel 1). Çift kapaklı kitap Sophie Gourion tarafından yazılmış, Isabelle Maroger tarafından resimlendirilmiştir. Ülkemizde çevirisi Hazel Bilgen tarafından yapılan kitap 2020 yılında Yapı Kredi Yayınları tarafından basılmıştır. Kitap, kalın sert karton bir kapak, sayfaları kuşe kâğıda sahip, 22,5x27cm boyutlarında, 56 sayfalık bir kitaptır. Kitabın resimlemeleri özgün, hareketli ve canlıdır. Resimlemelerde hafif bir suluboya etkisi olsa da çok fazla ışık ve gölge kullanımına rastlanmamaktadır. Çizgiler rahat ve hareketlidir. Kullanılan font tırnaksız ve harfleri farklı ağırlıkta olan bir fonttur. Bu sayede hem okunaklı hem de hareketlidir. Metinler yeterli büyüklükte ve okunaklıdır. Vurgulamak istenen bazı kelimeler majiskül ve kalın harflerle yazılmış, puntoları da daha büyük kullanılmıştır. Bu zıtlıklar metnin ilgi çekici hale gelmesini sağlamıştır. Kitap bir hikâye barındırmadığından karşılıklı sayfalarda devamlılık içeren çok sayfa yoktur. Genelde karşılıklı sayfalarda kıyaslamalara yer verilmiştir. Sayfaların boşluk ve doluluk oranları orantılıdır. Metin ve görseller uyum içinde olup sayfa bütünlüğü sağlanmıştır. Kitapta gerçek

anlamda bir hikâye yer almamaktadır. Kız ve erkek çocukların gündelik hayatta, evde, okuldaki durumları karşılaştırılmıştır.

Görsel 1. Sophie Gourion ve Isabelle Maroger, *Kızlar da Yapar! Erkekler de Yapar!*, 2020, Resimli Hikaye Kitabı, 22.5x27 cm, Rukiye Derdiyok kişisel koleksiyonu.

Kızlar isterse bale yapar isterse futbol oynar, karar onlara aittir. Erkekler ister trenlerle isterse bebeklerle oynayabilir, karar onlara aittir. Bu kitap kız ve erkeklere gündelik hayatta yapmak istediklerini yapabilmeleri cesareti vermektedir. Okulda oynadıkları oyunlardan, giydikleri kıyafetlere, giyecekleri kostümlerden seçmek istedikleri mesleğe, hepsi onların kararına bağlıdır. Kızlar da, erkekler de toplumun söylem ve dayatmalarına karşın ne yapmak isterlerse yapabilirler. Kız ve erkek çocuklarını okulda, evde, meslek seçiminde, giyimde, saçta, arkadaşlarda, duygularını göstermede oldukları gibi olmaları için cesaretlendiren bir kitap. Bu kitap, ne yaparsanız yapın ve nasıl olursanız olun önemli olanın mutlu olmak olduğu mesajını vermektedir.

İncelenen bir başka kitap "Morris Micklewhite ve Turuncu Elbise" kitabıdır (Görsel 2). Kitap Christine Baldacchino tarafından yazılmış, Isabelle Malenfant tarafından resimlendirilmiştir. Ülkemizde çevirisi Deniz Özülke tarafından yapılan kitap 2018 yılında Güldünya Yayınları tarafından basılmıştır. Karton kapak ve kuşe kâğıda sahip olan kitap, 20x26,5cm boyutlarında, 32 sayfalıktır. Kâğıdın özelliğine bağlı olarak pastel özelliği daha çok ön

plana çıkan resimlemeler özgün bir tasarım stiline sahiptir. Renk kullanımı uyumludur. Bazı sayfalarda elbise dışındaki nesne karakterlerde daha sade renkler kullanılıp bu zıtlık ile elbise vurgulanmıştır. Boyama tarzı dokulu bir yapıya sahiptir. Işık ve gölgeye çok yer verilmediğinden fazla derinlik sağlanmamaktadır. Karakterlerin ifadeleri basit tasarımlarına rağmen etkilidir. Metinler bazı sayfalarda fazladır. Kullanılan font serifli ve okunaklıdır ancak boyut olarak genel olarak belirlenen puntoya göre biraz küçük kalmaktadır. Sayfa tasarımlarında sayfalar arası geçişlere yer verilmiş, devamlılık sağlanmıştır. Bazı sayfalarda doluluk oranı az iken başka sayfalarda doluluk ve boşluk oranları orantılıdır. Metin ve görseller uyum içindedir ve sayfa tasarımlarında genel olarak bütünlük sağlanmıştır.

Kitap Amerikan Kütüphaneler Birliği'nin Gökkuşuğu Listesi'nde yer almaktadır. Stonewall Çocuk ve Genç Yetişkin Edebiyatı Onur Ödülü'ne sahip olan kitap aynı zamanda Kirkus tarafından basıldığı yılda yılın en iyi kitapları arasında gösterilmiştir.

Görsel 2. Christine Baldacchino ve Isabelle Malenfant, *Morris Micklewhite ve Turuncu Elbise*, 2018, Resimli Hikâye Kitabı, 20x26,5 cm, Rukiye Derdiyok kişisel koleksiyonu.

Bu kitap farklı olduğu için arkadaşları tarafından alay edilen bir çocuğun yaratıcılığı ve farklı olma cesareti hakkındadır. Erkekler ve kızlar elbise giyip oje sürdüğü için ona kötü davranmakta ve onu dışlayarak bir kalıba sığdırmaya çalışmaktadırlar. Morris yaratıcı olarak ve diğerlerini kendi oyununa dâhil ederek, ne giydiğinin önemli olmadığını, önemli olanın kendine güven olduğunu fark etmelerini sağlar. Bu kitapta kalıpyargı ifadelerden bazıları erkeklerin elbise

giyemeyeceği, oje süremeyeceği gibi durumlardır. Diğer çocuklar bunun için Morris'i dışlasalar da onunla gerçekten oyun oynadıktan sonra bu görüşlerinin bir önemi olmadığını, Morris'i olduğu gibi sevdiklerinin farkına varırlar.

Başka bir örnek kitap Anna Kemp tarafından yazılıp Sara Ogilvie tarafından resimlendirilen "Prensesler Uslu Durmaz" kitabıdır (Görsel 3). Çevirisi Sima Özkan tarafından yapılan kitap 2017 yılında Beta Kids tarafından basılmıştır. Karton kapak ve sayfaları kuşe kâğıda basılan kitap, 26x26cm boyutlarına sahip olup 32 sayfadan oluşmaktadır. Eğlenceli olduğu kadar düşündürücü olup, klişeleri yıkan kitabın resimlemeleri hareketli, canlı ve özgündür. Doku kullanılarak tasarımlar derinleşmiş ve zenginleştirilmiştir. Karakterler ve nesnelere hızlı bir şekilde çizilmiş gibi hareketli ve rahat çizgilerden oluşmaktadır. Bu da kitabın görsel anlatımına dinamizm katmaktadır. Renklendirmede canlı ve uyumlu bir palet tercih edilmiştir. Kullanılan font serifli (tırnaklı) ve okunaklıdır. Metinlerin puntoları yeterli büyüklüktedir. Birkaç sayfa dışında sayfalardaki metinler kısadır.

Sayfalarda yazı ile resimlemeler birlikte düşünülmüş ve dengeli bir şekilde tasarlanmıştır. Sayfa kullanımına bakıldığında doluluk ve boşluk oranları sayfaların çoğu arasında geçiş sağlamıştır ve tasarım devam ettirilmiştir. Bu sayede sayfada bütünlük de sağlanmıştır. Karakterlere vurgu yapılmak istendiğinde arka plan boş bırakılmış veya renklendirme ile zıtlık sağlanarak karakter ön plana çıkarılmıştır.

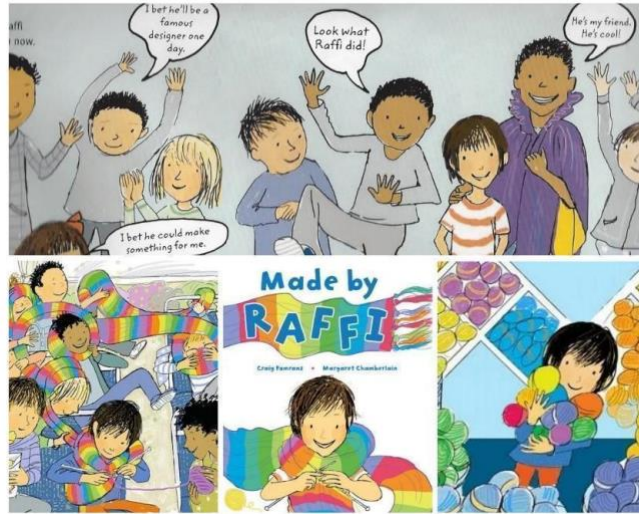

Görsel 3. Anna Kemp ve Sara Ogilvie, *Prensesler Uslu Durmaz*, 2017, Resimli Hikâye Kitabı, 26x26 cm, Rukiye Derdiyok kişisel koleksiyonu.

Prenses, klişelerle dolu masallara inanarak büyür ve prensin gelip onu yanına almasını bekler, ancak başka bir şatoda hapsedileceğini öğrenir. Oysa o seyahat etmek ve macera yaşamak istemektedir. Prens bile ona prenses okulunun öğretilerine göre hareket etmesi gerektiğini ve savaşmanın prensler için olduğunu söyler. Bunun üzerine prenses harekete geçmeye karar verir ve ejderha ile arkadaş olur. İki arkadaş birlikte maceradan maceraya koşarlar. Bazı stereotipler prenseslerin prens tarafından kurtarılması gerektiği, ejderhanın kötü olduğu, prenseslerin tek isteklerinin güzel elbiseler olduğu yönündedir. Kitap hem prensesler ve prensler hem de Ejderhalar hakkındaki klişeleri yıkmaktadır.

Kitap; bağımsızlık, kendi hayatının sorumluluğunu almak ve kimsenin, özellikle de sizi sevdiğini ve sizin için en iyisini bildiğini iddia edenlerin, cinsiyetiniz nedeniyle sizi bir kutuya koymasına izin vermemekle ilgili bir hikâye anlatmaktadır. Kendi kimliğini oluşturmak ve geleneksel rollere direnmek gerektiğini vurgulamaktadır. Bir diğer örnek kitap “Made by Raffi” kitabıdır (Görsel 4). Ülkemizde çevirisi bulunmayan bu kitap Craig Pomranz tarafından yazılıp Margaret Chamberlain tarafından resimlendirilmiştir. Kitap 2014 yılında Frances Lincoln Press tarafından basılmıştır. Boyutları 24x27cm’dir ve 40 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın resimlemeleri basit ve kendine has bir üsluba sahiptir. Renk paleti genel olarak uyumlu renklerden oluşsa da bazı sayfalar çok canlı renklerle tasarlanmışken, bazıları ağırlıklı olarak grinin tonlarındadır. Raffi

dışındaki karakterlerin kıyafetleri kitabın neredeyse tamamında sadece gri ve mavi tonlarındadır. Bu zıtlık sayesinde Raffi karakteri ön plana çıksa da bir çocuk kitabı için renklendirmeler soluk kalmakta ve ilgi çekici olmaktan uzaklaşabilmektedir. Karakter ve nesne çizim ve detayları sadedir. Dokulu bir resimleme tekniği kullanılsa da nesnelere ayırt edici dokular rastlanmamaktadır. Işık ve gölge kullanımına yer verilmemiş bu yüzden karakter ve nesnelere çok boyutlu algılanmamaktadır. Bazı sayfalarda karakterlerin vücutlarında orantısızlıklar görülmektedir. Metinler okunaklı ancak uzundur. Konuşma baloncuklarının bulunduğu sayfalarda baloncuk içindeki yazıların farklı bir fontta yazılmış olması tasarımı özgünleştirmiştir. Sayfa tasarımlarında metin ve resimlemeler uyum içindedir. Sayfalar arasında geçişler yapılmış ve bütünlük sağlanmıştır.

Görsel 4. Craig Pomranz ve Margaret Chamberlain, *Made by Raffi*, 2014, Resimli Hikâye Kitabı, 24x27 cm, Amazon.

Raffi, diğer çocukların oynadığı gürültülü oyunlar yerine örgü örmeyi ve dikiş dikmeyi tercih eden bir çocuktur. Farklı bir şeyler yapmaktan hoşlanmaktadır ve okulda kendini diğerlerinden farklı hissetmektedir. Raffi parlak renkleri sevmektedir. Babasının doğum günü için bulabildiği tüm renklerle bir atkı örmektedir ve onunla dalga geçtikleri okul otobüsünde bile örmeye devam etmektedir. Annesine şarkı söylemeyi, resim yapmayı ve örgü örmeyi sevdiği için tuhaf olup olmadığını sorar ve ona "kız gibi" olup olmadığını sorar. Annesinin cevabı şöyle olur: Hayır Raffi, bence sen çok Raffi'sin. Raffi okuldaki bir oyundaki arkadaşının rolü için pelerin diker.

Annesinden yardım ister ve kendi başına diker. Öğretmeni onu bu konuda över ve artık kimse onunla dalga geçmez. Arkadaşları Raffi'yi artık havalı bulurlar. Bu kitap, farklı ilgi alanlarına sahip olmakla ve bunun normal olduğuyla ilgili bir kitaptır. Hobilerin ve ilgi alanlarının cinsiyetleri yoktur. Onları cinsiyetlere göre sınırlandıran toplumsal cinsiyet rolleridir.

İncelenen başka bir kitap "Pink Is For Boys" isimli kitaptır (Görsel 5). Bu kitabın da Türkçe çevirisi henüz bulunmamaktadır. Robb Pearlman tarafından yazılıp Eda Kaban tarafından resimlendirilen kitap 2018 yılında Running Press Kids tarafından basılmıştır. 40 sayfadan oluşan kitap karton kapaklı ve 23,5x24,5cm ölçülerindedir. Tasarım açısından bakıldığında resimlemeleri özgün ve dikkat çekicidir. Renk paleti pastel renklere oluşmakta ve uyumludur. Resimlemelerde nesnelere uygun doku kullanımı görselleri zenginleştirmiş ve derinleştirmiştir. Metinler kısa ve yazı boyutu büyüktür. Vurgu yapılmak istenen kelimenin kalın (bold) ve bahsi geçen renkte yazılması okunurluğu kolaylaştırmakta ve tasarıma hareket katmaktadır. Kullanılan bu zıtlık ile renklere vurgu yapılmıştır. Sayfalarda dengeli tasarım ve boşluk kullanımına rastlanmaktadır. Figür ve nesnelerin zemin ile ilişkisi ayırt edicidir. Sayfa tasarımlarında bütünlük sağlamıştır, metin ve görseller dengeli yerleştirilmiştir.

Görsel 5. Robb Pearlman ve Eda Kaban, *Pink is for Boys*, 2018, Resimli Hikâye Kitabı, 23,5x24,5 cm, Amazon.

Pembe, erkekler ve kızlar içindir. Mavi, kızlar ve erkekler içindir. Sayfa sayfa tüm renkleri nesnelere özdeşleştirerek hepsinin hem kızlar hem de erkekler için uygun olduğunu vurgulayan kitabın bir hikâyesi bulunmamaktadır. Kavramlar ve resimlemeler üzerinden yol almakta ve son sayfada tüm renklerin herkes için olduğu vurgulanmaktadır.

Bir diğer örnek kitap Jeanne Willis tarafından yazılıp Stephanie Laberis tarafından resimlendirilen “Frockodile” kitabıdır (Görsel 6). Ülkemizde çevirisi bulunmayan kitap 2019 yılında Hachette Children's yayınları tarafından basılmıştır. Karton kapak ve ince kapak seçenekleri olan kitabın sayfaları kuşe kâğıda basılmıştır. Kitap 28x27cm boyutlarına sahip olup 32 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın özelliklerine tasarım ilkeleri açısından da bakılacak olursa, canlı renkler ve hareketli kompozisyonlardan oluşan sayfaları dikkat çekicidir. Özgün bir resimleme tarzına sahip kitapta doku kullanımı ve canlı renkler dikkat çekmektedir. Figürler ile zemin arasında oluşturulan zıtlık sayesinde derinlik algısı hissedilmektedir. Koyu zeminde açık tonlar, açık renkli zeminde ise genelde canlı renkler kullanılmıştır. Yazı ile resim ilişkisi dengelidir. Yazı boyutu büyük, tercih edilen font hareketlidir. Vurgulanmak istenen kelimeler majiskül harflerle yazılmış, bazı metinler resimleme ile uyumlu bir hareket içinde tasarlanmıştır. Genel olarak sayfalarda devamlılık ve bütünlük sağlanmıştır.

Çocuk bir timsah olan Cliff, bir gün ışıltılı bir elbise ve ince topuklu ayakkabılar bulur. Cliff bu kıyafetleri çok sevip onları giymek ister, ancak kıyafetleri giyerse çevresinden alabileceği tepkiler onu endişelendirir. Sert bir motorcu olarak tanınan babası ve arkadaşlarının tepkisinden korkan Cliff bir bahane bulmak zorunda hisseder.

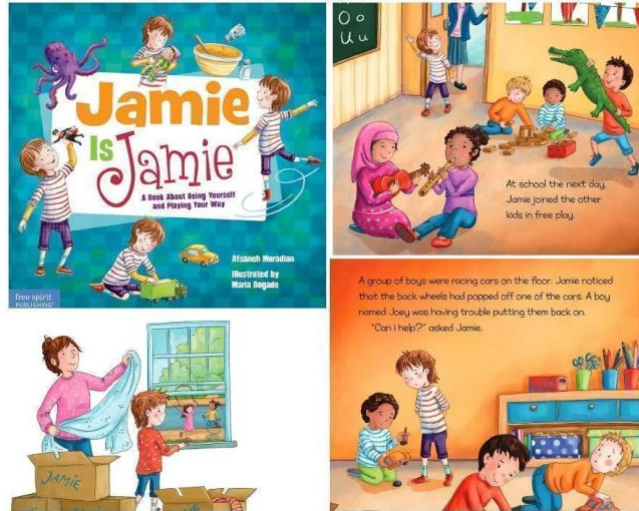
Görsel 6. Jeanne Willis ve Stephanie Laberis, *Frockodile*, 2019, Resimli Hikâye Kitabı, 28x27 cm, Rukiye Derdiyok kişisel koleksiyonu.

Onu kıyafetler içinde gören bir grup onunla gerçekten dalga geçer. Kıyafetleri giyebilmek için Cliff'in bulduğu bahane rol alacağı bir sahne oyununun olmasıdır. Tek bir sorun vardır, böyle bir sahne oyunu esasında yoktur. Arkadaşlarının yardımıyla gerçek bir sahne oyunu tasarlar ve hazırlıklara başlarlar. Tüm arkadaşları ile birlikte oyunu gerçekleştirir ve herkesi davet ederler. Cliff ile dalga geçenler ve babası da izleyenler arasındadır. İzleyiciler Cliff'in oyunculuğunu ve oyunu çok beğenirler. Oyun sona erdiğinde babası Cliff'in yanına gelip onu tebrik eder. Sonrasında sürpriz bir şekilde kucagina fısıldayıp boynundaki inci kolyeyi ona geri vermesini ister. Kıyafetler babasına aittir. Herkesin belalı motorcu olarak gördüğü babası topuklu ayakkabılar giymektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında her birey ve her çocuk istediği kıyafeti giyme özgürlüğüne sahip olmalıdır.

Hikâye, farklılıkların kabulünü sağlamak için bu farklılıktan bir çocuğun anlayabileceği şekilde bahsetmektedir. Bunu yapmak için motorcu olanların sert ve katı bir kötü adam olarak tasvir edilmesi hikâyenin amacı ile çelişmektedir. Baba timsahın neden topuklu ayakkabı giydiği konusunda bir açıklama yer almamaktadır. Kitap genel anlamda amacını iyi bir şekilde yansıtırken akılda soru işaretleri bırakmaktadır.

Başka bir örnek kitap Afsaneh Moradian tarafından yazılıp Maria Bogade tarafından resimlendirilen “Jamie is Jamie” kitabıdır (Görsel 7). Ülkemizde çevirisi bulunmamaktadır. Kitap 2018 yılında Free Spirit Publishing Incorporated tarafından basılmıştır. Karton kapak ve sayfaları kuşe kâğıda basılan kitap, 33x24 cm boyutlarına sahip olup 32 sayfadan oluşmaktadır. Tasarım ilkeleri açısından bakıldığında resimlemeleri hareketli, canlı ve özgündür. Resimlemelerde doku kullanılması tasarıma derinlik kazandırmıştır. Sayfalarda yer yer boşluğa da yer vererek alan iyi kullanılmıştır. Sınıf ortamındaki resimlemelerde yer ile duvar renklerinin birbirine fazla yakın olması zemin algısını zorlaştırmaktadır. Yakın tonlardan ziyade zıt renkler kullanılarak zemin algısı artırılabilir. Metinler genel olarak okunaklı ve uygun boyuttadır. Bazı sayfalarda metin ile zemin tonları birbirine yaklaştığından okunurluk zorlaşmaktadır. Genel olarak resimlemeler ile metinler dengeli bir şekilde tasarlanmıştır. Kalabalık figürlü çizimlerde ön arka ilişkisi ve perspektif kullanılmış, bu sayede alanda derinlik duygusu artırılmıştır. Sayfa tasarımlarında bütünlük hâkimdir.

Cinsiyet kalıplarına meydan okuyan kitap, kasabanın yakınına yeni taşınan Jamie hakkındadır. Çocukların engelsiz oyun oynama özgürlüğüne ihtiyacı olduğu fikrini pekiştirme amacını taşır. Jamie, cinsiyet rollerine bakmaksızın canı ne oynamak isterse onu oynamaktadır. Ona göre oyun ve oyuncakların cinsiyeti yoktur.

Görsel 7. Afsaneh Moradian ve Maria Bogade, *Jamie is Jamie*, 2018, Resimli Hikâye Kitabı, 33x24 cm, Amazon.

Jamie'nin kız mı erkek mi olduğuna dair asla net bir cevap verilmez ve bunun bir önemi yoktur çünkü tüm çocuklar onunla birlikte oynamaktan mutludurlar. Jamie tüm erkeklerle ve tüm kızlarla her türlü farklı oyunu oynar. Jamie oyunlarda iyidir ve diğer çocuklar Jamie'nin seçimine ve oynadığı oyunlara göre Jamie'nin cinsiyetini tahmin etmeye çalışırlar. Tartışmanın sonunda çocuklardan biri Jamie'nin cinsiyetini umursamadığını söyler. O yalnızca bir sonraki günü Jamie ile oyun oynamak için ipe çekmektedir. Bir sonraki gün tüm çocuklar ister kız oyuncağı ister erkek oyuncağı olsun istedikleri oyunları oynarlar. Bu hikâyeye toplumsal cinsiyet eşitliğini iyi bir şekilde anlatmaktadır. Toplumun beklentileri tarafından erkek ve kızlara göre ayrıştırılan oyunlar ve oyuncaklar ile karşılaşırız ancak esasında oyuncakların cinsiyetleri olmamalıdır.

Bir başka örnek kitap “Prenses ve Ayakkabı” kitabıdır (Görsel 8). Caryl Hart tarafından yazılıp Sarah Warburton tarafından resimlendirilmiştir. Ülkemizde çevirisi Sima Özkan tarafından yapılan kitap 2021 yılında Boncuk Yayınları tarafından basılmıştır. Karton kapak ve sayfaları kuşe kâğıda basılan kitap, 25x29cm boyutlarına sahip olup 32 sayfadan oluşmaktadır. Eğlenceli olduğu kadar düşündürücü bir hikâyeye sahiptir. Tasarım açısından bakıldığında klişeleri yıkan kitabın resimlemeleri hareketli, canlı ve özgündür. Genel olarak uyumlu bir renk paleti kullanılmıştır bazı sayfalarda karakter ve nesnelere çok yoğun kullanılıp sayfa fazla dolu tasarlanmıştır. Başka sayfalar daha sade tasarım içeri sayfanın doluluk ve boşluk oranı daha orantılı ve uyumludur. Doku kullanılmış ve perspektif kullanımı ile birlikte tasarıma derinlik kazandırılmıştır. Karşılıklı bazı sayfalarda tasarım devam ettirilmiş ve sayfalar arasında bağlantı sağlanmıştır. Metinler genel olarak okunabilir sade zeminlerde yer almaktadır. Bazı sayfalarda metin uzun olup sayfada görsel kadar yer kaplamaktadır. Bu açıdan tasarım çok dengeli olmayıp alan sıkışık kullanılmıştır. Tırnaklı font kullanılmış olup yazı boyutu okul öncesi çocuk kitaplarında rastlanılan genelden biraz küçüktür. Vurgu yapılmak istenen cümleler gerekli noktalama işaretleri de kullanılarak majiskül harflerle yazılmıştır. Bu sayede kitap okunurken çeşitli vurgulamalarla metnin ilgi çekici hale gelmesi sağlanmaktadır. Bazı sayfalarda metinler biraz uzun olup görseller ile fazla yakın tasarlanmıştır.

Klişeleri yıkmakla ilgili ilginç bir kitap olsa da bir çocuk kitabı olarak “evlenme” konusunu işlemesi açısından uygunluğu tartışılabilir. Bir çeşit modern Külkedisi hikâyesi barındıran kitapta prensesin kötü üvey kız kardeşleri yerine onu desteklemeyen ve düzgün bir prenses olmaktan

başka bir şey yapabileceğine inanmayan ebeveynleri vardır. Kız kardeşleri ve çoğu erkek olan diğer çocuklar ve hatta çocuk Prenses bile ona davranışlarının ve görünüşünün bir prenses için uygun olmadığını söylemektedir.

Görsel 8. Caryl Hart ve Sarah Warburton, Prenses ve Ayakkabı, 2021, Resimli Hikâye Kitabı, 25x29 cm, Rukiye Derdiyok kişisel koleksiyonu.

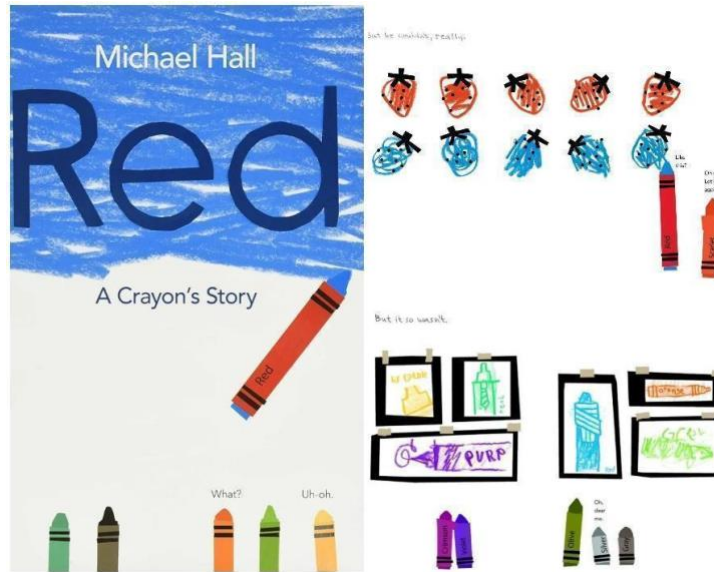
Yapılan bir koşuya prenses spor ayakkabıları ile de katılmak ister. Bu durum özellikle ailesi tarafından iyi karşılanmaz. Her engelle ve eleştiriye rağmen prenses, spor ayakkabılarıyla yarışmak isteyip yarışı kazandığında herkes tarafından kabul görür. Kitapta prenses stereotipi eleştirilmektedir. Güzel elbiseler giyip sakın bir tavır takınması beklenen prenses koşup zıplamamalıdır. Kitaptaki prenses bu stereotipleri yıkarak çevresi tarafından olduğu gibi kabul edilir.

Bir başka örnek kitap Michael Hall tarafından yazılıp resimlendirilen “A Red Crayon’s Story” kitabıdır (Görsel 9). Türkçe’ye henüz çevrilmemiş olan kitap 2015 yılında Green Willow Books tarafından basılmıştır. Karton kapak ve sayfaları kuşe kâğıda basılan kitap, 26x26cm boyutlarına sahip olup 40 sayfadan oluşmaktadır. Tasarım ilkeleri açısından bakıldığında kitabın resimlemeleri özgündür. Pastel boya etkisi uyandıran resimlemelerin renk paleti canlı renklerden oluşmakta ve uyumludur. Metinler kısa, kullanılan font okunaklı ve hitap ettiği kitle için yeterli boyuttadır. Font seçimi resimleme tarzı ile uyumludur. Sayfa tasarımlarında kullanılan boşluk ve

doluluk oranları orantılıdır. Bu sayede hem resimlemeler hem de metinler rahatlıkla algılanmaktadır. Alan kullanımı dengelidir.

Düşündürücü ve eğlenceli olan kitap özgün bir dille kendin olmak ve dışarıdan gelen müdahaleleri anlatmaktadır. Renkler üzerinden anlatılan hikâye her bireyin biyolojik kimliği ile tanınsa da cinsel kimliğinin farklı olabileceği konusuna gönderme yapmaktadır. Neticede kimliğini inşa etme ve hayattaki amacını bulma yolunda çevre ve çevrenin beklentileri değil bireyin kendisi karar vermektedir. Burada birey kendini bulduğunda çevresi tarafından da onay görür ve toplumsal cinsiyet rollerinin bir önemi kalmaz.

Yanlışlıkla kırmızı olarak etiketlenen mavi bir boya kalemi kimlik bunalımı yaşar. Bu kitap, kendi içinize karşı dürüst olma cesaretini bulmak ve yolunuza çıkabilecek engellere rağmen kendi yolunuzu takip etmekle ilgilidir. Herkes kaleme kırmızı olması konusunda yardımcı olmaya çalışır. Ne kadar uğraşırsa uğraşsın kırmızı olamaz. Yeni bir arkadaş yepyeni bir bakış açısı sunduğunda kırmızı aslında mavi olduğunu keşfeder. Öğretmeni pratik yapması gerektiğini düşünür.

Görsel 9. Michael Hall, Red - A Crayon's Story, 2015, Resimli Hikâye Kitabı, 26x26 cm, Amazon.

Annesi diğer renklerle karışması gerektiğini düşünür. Büyükannesi ve büyükbabası yeterince sıcak olmadığını düşünür. Kırmızı etiketine rağmen çizdiği her şeyin mavidir. Tüm sanat malzemeleri seferber olur. Yeni arkadaşı Berry ondan mor tekneleri için mavi bir okyanus

yapmasını ister. Kalem yapamayacağını çünkü kırmızı olduğunu söyler. Berry onun en azından denemesini rica eder. Kalem kendini durduramaz ve mavi ola akla gelecek ne varsa hepsini heyecanla boyamaya başlar. Kalem aslında başından beri kırmızı değil, mavi olduğunu anlar. Daha önce onu değiştirmeye çalışan hemen herkes onu olduğu kabul eder. Kitap okuyucuları kendileri olma ve kendine güvenme konularında teşvik eder.

İncelenen bir başka örnek kitap Pedagog Ayşen Oy tarafından ele alınan ve Pedagojik Öyküler Dizisi'nde yer alan "Farklılıkların Farkındayım!" kitabıdır (Görsel 10). Mandolin Yayınları tarafından ilk olarak 2014 yılında basılan kitabın resimlemeleri Murat Bingöl'deki aittir. Kitap 23x23cm boyutlarında, 32 sayfadan oluşmakta ve kuşe kâğıda basılmıştır. Tasarım ilkeleri açısından bakıldığında yazı boyutu okumayı kolaylaştıracak boyutta olsa da bazı sayfalarda metinler fazla olup alanın yarısını kaplamaktadır. Alan kullanımı açısından metnin çok fazla olması okumayı zorlaştırabilir. Resimlemenin de iyi algılanabilmesi için zemin kullanımı ve daha dengeli bir yerleşim kullanılabilir. Özgün ve hareketli resimlemelerin renkleri canlı ve dikkat çekicidir. Renk paleti uyumludur. Kullanılan fontun hareketliliği dikkat çekmektedir.

Görsel 10. Ayşen Oy, Farklılıkların Farkındayım, 2014, Resimli Hikâye Kitabı, 23x23 cm, Rukiye Derdiyok kişisel koleksiyonu.

İçerik olarak bakıldığında kitabın konusu; çocukların kendilerinden farklı fiziksel özelliklere sahip kişilerle karşılaştıklarında bunu yadırgamaları ancak aralarında paylaşım ve

etkileşim gerçekleştiğinde aslında çok da farklı olmadıklarını anlamaları üzerinedir. Kitapta özellikle farklı etnik köken ve kültürel yapılara sahip farklı çocukların karşılaşmaları işlenmiştir. Tüm bunlar gece rüyasında gökkuşağı üzerinden dünyayı dolaşan bir çocuğun gözünden anlatılmaktadır. Çocuk, gökkuşağının her bir farklı rengi üzerinde farklı bir ülkeyi ziyaret eder. Ziyaret ettiği her ülkede farklı diller konuşulup danslar, yemekler, iklimler ve müzikler her ne kadar farklı olsa da gittiği her yerde sevgi ile karşılanır ve karşılaştığı her çocukla arkadaş olur. Rüyasından uyandığında çocuk kendini çok iyi hisseder ve biriyle arkadaş olmak için aynı dili konuşmasının veya aynı ırktan olması gerekmediğinin bilincine varır. Gökkuşağının güzelliğinin de bu farklılıklardan ve çeşitlilikten geldiği vurgulanır. Kitapta cinsiyet eşitliği konusundan birebir bahsedilmese de farklılıklara karşı kucaklayıcı bir bakış açısı benimsenmiştir.

5. Sonuç

Bu çalışma, okul öncesi çocuklar için hazırlanmış olup toplumsal cinsiyet eşitliğini konu alan kitaplar ile sınırlandırılmıştır. Literatür taraması sonucunda konu ile ilgili olabilecek 50 adet kitap bulunmuştur. Bu kitaplar arasından konuyu en iyi şekilde ele alan 10 adet kitap incelenmiştir. Türkçe çevirisi olan kitapların yanı sıra dilimizde henüz çevirisi bulunmayan kitaplar kendi dilinde okunup incelenmiştir. Bunun sebebi henüz çevirisi yapılmamış olan bazı kitapların ilgili konuyu doğrudan daha iyi anlatmasıdır.

Makalede okul öncesi resimli kitaplar tasarım, iç yapı ve dış yapı özellikleri kapsamında incelenmiştir. Kitapların fiziksel olarak okul öncesi çocuk kitapları kategorisine uygunluğu incelenmiş, genel olarak uygun olmayan bir durumla karşılaşmamıştır. Kitaplarda konu, tema, erkek ve kız çocukların nasıl resmedildiği, cinsiyet eşitliği anlatılırken nasıl bir dil ve anlatım kullanıldığı, resimlemelerin niteliği ve kalitesi incelenmiştir. İncelenen kitapların çoğunlukla karton kapaklı, kuşe veya 1. ve 2. hamur kâğıda, en az bir kenarı 20 cm olacak boyutta basılmış olduğu gözlenmiştir. Kitaplar tasarım açısından da incelenmiş; renk, tipografi, zıtlık, derinlik, hareket, bütünlük, boşluk ve doluluk kullanımı gibi konular açısından irdelenmiştir.

Genel anlamda kitapların fiziksel özelliklerinin hitap ettiği kitleye uygun olarak tasarlanıp basıldığı gözlenmiştir. Okul öncesi dönemdeki çocuklar için kitaplar kolay yırtılmayacak, boyut olarak büyük, resimlemeleri ilgi çekici ve canlı, yazı boyutları yeterli büyüklükte olmalıdır.

İncelenen örneklere bakıldığında genel anlamda hepsinin bu açılardan uygun olduğu görülmüştür.

Kitapların hepsi bir hikâyeye dayanmamaktadır, bazıları sadece belli kalıplar üzerinden örneklemelerden oluşmaktadır. Örneklerin hepsi cinsiyet rollerini ve cinsiyet eşitliğini açıkça işlemese de konu itibarıyla bu alana katkıda bulunacak hikâyelerden oluşmaktadır. Kitapların çoğu, toplumun cinsiyet konusundaki normlarına uygun davranmayan karakterlerin önce başka karakterler tarafından ayıplanması ve dışlanması ile başlamaktadır. Baş karakterler toplumsal cinsiyet eşitliğini vurgulamakta, farklı da olsalar kendileri gibi olmakta ve buna uygun davranmaktadırlar. Genelde yaşanan farklı bir durum veya bakış açısı sayesinde diğer karakterler cinsiyet eşitliği kapsamında herkesin istediği gibi olabileceğini fark eder ve kabullenirler. Böylelikle herkes birbirini olduğu gibi kabul eder, farklı olan da sosyal gruba dâhil olur ve uyum içinde oynarlar. Örnek kitaplarda toplumsal cinsiyet rollerine göre sınırlandırılan oyunlar, hobiler, kıyafetler, meslekler, renkler ve çeşitli davranışsal beklentiler bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile önyargılar ortadan kalkıp herkes olduğu haliyle kabul görmektedir.

İncelenen kitaplar konuyu iyi bir şekilde aktarıp karakterleri gerçekçi bir şekilde yansıtmaktadır. Erkek ve kız çocukları, cinsiyet rolleri karşısında eşitlikçi bir anlayışla resimlendirilmiştir. Örnek kitaplarda baş karakterin sınırlandırmalar ve kalıplar olmaksızın kendisi gibi olması teşvik edilmiştir. Bazı örneklerde cinsiyet rolleri daha soyut bir şekilde ele alınmış ve üstü kapalı bir üslupla farklı olmanın, kendin gibi olmanın ve hayattaki amacını bulmanın önemi vurgulanmıştır.

Genel olarak okul öncesi resimli kitaplar incelenip ilgili konuda kaynak taraması yapıldığında cinsiyet eşitliği konusuna yer veren resimli kitapların sayısının beklenenden az olduğu sonucuna varılabilir. Türkiye'de bu alanda yayınlanan resimli kitapların çoğunu çeviri kitaplar oluşturmaktadır. Bu konuda hala çevrilmemiş pek çok kitap bulunsa da kültürel farklılıklar açısından yerli kitapların var olması konunun daha anlaşılır olmasına yardımcı olabilir. Kendi kültürümüz ile uyumlu tasarlanan ve yazılan kitaplar konunun daha kolay benimsenmesini ve önemsenmesini sağlayacaktır. Bu nedenle yerli yapımların üretilmesi ve artırılması teşvik edilmelidir. Bu sayede konu hakkında farkındalık artırılmış olacaktır. Cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyet rolleri konularının erken yaşlarda doğru bir şekilde öğretilmesi, sağlıklı ve eşitlikçi bir

toplumun oluşmasına katkıda bulunması açısından son derece önemlidir. Bu alanda daha fazla çalışma yapılması akademi alanında da teşvik edilebilir. İçerik ve tasarım alanında nitelikli eserlerin ortaya konması için konunun uzmanlarının bir araya gelmesi faydalı olacaktır. Bu bağlamda yazar, illüstratör, eğitimci ve yayınevi işbirliği çok büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

Acar Erdol, T. (2017). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitim Programının Hazırlanması, Uygulanması ve Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Programları Anabilim Dalı/Eğitimde Program Geliştirme Bilim Dalı.

Demircan, C. (2006). "TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, s.12-27.

Karatay, H. (2011). "Çocuk Edebiyatında Bulunması Gereken Özellikler", *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*, ed. Tacettin Şimşek, Ankara: Grafiker Yayıncılık, s.77-125.

Oğuzkan, F. (2013). *Çocuk Edebiyatı*, 10. Basım, Ankara: Anı Yayıncılık.

Rudman, M.K. ve Pearce, A.M., (1988). *For The Love Of Reading: A Parent's Guide To Encouraging Young Readers From Infancy Through Age 5*, Mount Vernon, NY: Consumers Report. ISBN-13978-0890432099.

Sabuncuoğlu A. (2006). *Televizyon Reklamlarında Toplumsal Cinsiyet*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler Anabilim Dalı.

Çılgın, A. S. (2007). *Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Temple, C., Martinez M., Naylor A., Junko, Y. (1998). *Children's Books in Children's Hands*, Boston: Allyn & Bacon.

Turla, A. (2015). *Okul Öncesi Dönemde Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Hedef Yayınları.

Ural, S. (2013). "Okul Öncesi Çocuk Kitaplarının Tanımı", *Çocuk Edebiyatı*, ed. Gönen, M., Ankara: Eğiten Kitap Yayınları, s.51-53.

Yılmaz, O. (2016). "Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Özellikler", *Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Medya*, ed. Tacettin Şimşek, Ankara: Grafiker Yayıncılık, s.61-108.

İnternet Kaynakları

Brenna, B. (2008). *Breaking Stereotypes with Children's Fiction: Seeking Protagonists with Special Needs*, International Journal of Special Education, 23(1), s.100-102, Erişim tarihi: 01.07.2023.

Erol, F. Z., Balcı Elhakan, G. ve Burulday, V. (2021). "3-6 Yaş Dönemindeki Resimli Çocuk Kitaplarının İç ve Dış Yapı Özelliklerinin İncelenmesi", *Akademik MATBUAT*, 5 (1) , s.115-130, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/matbuat/issue/64295/942690>, Erişim tarihi: 08.07.2023.

Foster E., (2022). *Disability Representation in Children's Books*, Honors College Thesis, Department of Art & Art History: Graphic Design, Oakland University, <http://hdl.handle.net/10323/12051>, Erişim tarihi: 18.07.2023.

Jalongo, M. (2004). *Young Children and Picture Books*, National Association for the Education of Young Children, 1509 16th Street, NW, Washington, DC 20036, s.11-13, https://archive.org/details/youngchildrenpic0000jalo_c2w4/page/n5/mode/2up, Erişim tarihi: 07.03.2024.

Kiefer, B. Z. ve Tyson, C. A. (2010). *Charlotte Huck's Children's Literature* (10th ed.), McGraw-Hill, s.9-15, <https://archive.org/details/charlottehucksch0000kief/page/n5/mode/2up>, Erişim tarihi: 26.02.2024.

Nash, J. (2016). *Gender Roles in Modern Society*, One World Education: <https://www.oneworldeducation.org/gender-roles-modern-society>, Erişim tarihi: 10.05.2023.

Planned Parenthood. (2016). What are Gender Roles and Stereotypes?, Planned Parenthood: <https://www.plannedparenthood.org/learn/sexual-orientationgender/gender-gender-identity/what-are-gender-roles-and-stereotypes>, Erişim tarihi: 20.02.2023.

Yıldız, C. , Yazıcı, D. ve Durmuşoğlu, M. (2016). "2010-2015 Yılları Arasında Yayımlanmış Resimli Çocuk Kitaplarının Resimleme Özelliklerinin İncelenmesi", *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1 (1), s.43-55, <http://ijeces.hku.edu.tr/tr/pub/issue/22947/175321>, Erişim tarihi: 16.06.2023.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. Gourion S. ve Maroger I., "Kızlar da Yapar! Erkekler de Yapar!", 2020, Resimli Hikâye Kitabı, Yapı Kredi Yayınları.

Görsel 2. Baldacchino C. ve Malenfant I., "Morris Micklewhite ve Turuncu Elbise", 2018, Resimli Hikâye Kitabı, Güldünya Yayınları.

Görsel 3. Kemp A. ve Ogilvie S., "Prensesler Uslu Durmaz", 2017, Resimli Hikâye Kitabı, Beta Kids.

Görsel 4. Pomranz C. ve Chamberlain M., "Made by Raffi", 2014, Resimli Hikâye Kitabı, Frances Lincoln Press, <https://www.amazon.com/Made-Raffi-Craig-Pomranz/dp/1847804330>, Erişim tarihi: 19.09.2023.

Görsel 5. Pearlman R. ve Kaban E., "Pink is for Boys", 2018, Resimli Hikâye Kitabı, Running Press Kids, <https://www.amazon.com/Pink-Boys-Robb-Pearlman/dp/0762462477>, Erişim tarihi: 05.10.2023.

Görsel 6. Willis J. ve Laberis S., "Frockodile", 2019, Resimli Hikâye Kitabı, Hodder Children's Books.

Görsel 7. Moradian A. ve Bogade M., "Jamie is Jamie", 2018, Resimli Hikâye Kitabı, Free Spirit Publishing, <https://www.amazon.com/Jamie-About-Being-Yourself-Playing/dp/1631981390>, Erişim tarihi: 11.01.2024.

Görsel 8. Hart C. ve Warburton S., "Prenses ve Ayakkabı", 2021, Resimli Hikâye Kitabı, Boncuk Yayınları.

Görsel 9. Hall M., "Red - A Crayon's Story", 2015, Resimli Hikâye Kitabı, Greenwillow Books, <https://www.amazon.com/Red-Crayons-Story-Michael-Hall/dp/0062252097>, Erişim tarihi: 13.12.2023.

Görsel 10. Oy A., "Farklılıkların Farkındayım", 2014, Resimli Hikâye Kitabı, Mandolin Yayınları.